

KİMLİK VE GÜVENLİK BAĞLAMINDA AVRUPA'DA VE TÜRKİYE'DE ROMANLAR*

Fatma İlknur AKGÜL**

Öz

Bu çalışmanın amacı güvenlik ile kimlik arasındaki ilişkiden hareketle Avrupa'da ve Türkiye'de Romanlarla ilgili algı ve politikalara dikkat çekmektir. Araştırmada öncelikle kimlik algısının aynı zamanda bir güvenlik sorunu oluşturduğu tezi işlenmektedir. Bazı kimliklere karşı geliştirilen ön yargılar bu kimlikleri aynı zamanda bir güvenlik sorunu haline getirmektedir. Romanlar bu konuda en fazla ön plana çıkan kesimlerden birini oluşturmaktadır. Çalışmada ikinci olarak Avrupa'da Romanlara karşı uygulanan insan haklarına aykırı uygulamalara dikkat çekilmektedir. Avrupa'da Romanlar, soykırım, sürgün, yerinden edilme, kısırlaştırılma, ayrımcılık ve dışlanma gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu tür uygulamaların bir kısmı bazı Avrupa ülkelerinde bugün de varlığını sürdürmektedir. Çalışma üçüncü olarak Türkiye'de Romanların nasıl bir güvenlik sorunu oluşturduğuna odaklanmaktadır. Türkiye'de de Romanlara yönelik güvenlik kaynaklı bir algı söz konusudur. Bu algı zaman zaman dışlayıcı politikalara dönüşmekle birlikte Romanlar Türkiye'de Avrupa'dakine benzer bir soykırım ve kısırlaştırma gibi gayri insani muamelelerle karşılaşmamıştır. Özellikle 2009 yılında başlatılan Roman Açılımı ile birlikte Romanların kamu hizmetlerinden yararlanmasının önündeki engeller kaldırılmıştır. Bu da Romanların sivil toplum alanının yanı sıra siyasette ve kamu kurumlarında yer almasının yolunu açmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Güvenlik, Roman, Toplumsal Algı, Damgalanma, Ayrımcılık

ROMANI PEOPLE IN EUROPE AND TURKEY IN CONTEXT OF IDENTITY AND SECURITY

Abstract

The aim of this study is to examine the perceptions and policies regarding Roma in Europe and Turkey, based on the relationship between security and identity. In the study, firstly, the thesis that the perception of identity develops a security problem is discussed. Prejudices developed against some identities make them a security problem. The Romani identity constitutes one of the most prominent identities in this regard. Secondly, the study concentrates on the practices against the Romani

* Bu çalışma, 28 Mart 2022, İstanbul Rumeli Üniversitesi II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu'nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

** Dr., fatagul@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2280-3897>.

people in Europe. It argues that in Europe, Romani people experienced problems such as genocide, exile, displacement, sterilization, discrimination and exclusion. Some of these practices still exist in some European countries today. Thirdly, the study focuses on how the Romani people pose a security problem in Turkey. The article argues that there is also a security-based perception towards Romani people in Turkey. Although this perception occasionally turns into exclusionary policies, Romani people have not faced inhumane treatment such as genocide and sterilization as they experienced in Europe. Especially with the Romani Initiative started in 2009, the barriers preventing Romani people from benefiting from public services have been removed. This paved the way for Romani people to take part in politics and public institutions as well as civil society activities.

Keywords: *Identity, Security, Romani people, Social Perception, Stigmatization, Discrimination.*

Giriş

Kimlik, çok boyutlu bir kavram olarak dış siyasetten iç siyasete, ekonomiden hukuka, birçok alanda belirleyen ve ayırıştırıcı özelliğiyle literatürde yerini almaktadır. Kimlik, bir bireyin kendini nasıl konumlandığını ve toplum tarafından nasıl tanımlandığını belirtmektedir. Kimlik sadece görünen ibaret değildir; arka planında uzun yıllar boyunca toplumun hafızasında biriken çeşitli düşünceler ve eylemler ile somut bir şekilde görünmektedir. Bireylerin toplumsal hayatta sahip oldukları birçok kimlikleri vardır. Çoklu kimliklerin bazıları doğuştan bazıları da sonradan edinilir. Birey kendi tercihinin dışında cinsiyet, aile, coğrafya, din, mezhep, ırk ya da milliyet gibi çeşitli kimliklere sahiptir. Bireylerin sonradan edindiği kimlikler aslında toplumsal bir insanın ürünüdür (Bilgin, 2007: 35). Bu inşa sürecinde birey toplumun inşa edilmesini sağlarken, toplum da aynı şekilde bireyin inşa edilmesini sağlamaktadır (Dalbay ve Avcı, 2018: 18). Kimlik, çok yönlü olmasını sağlayan bu özelliği sayesinde toplumdaki farklılıkların resmini ortaya koyarak onları sınıflandırmaya yardımcı olan bir araç görevi görmektedir.

Romanlar, haklarında dilden dile dolaşan çeşitli anlatı ve hikâyeler sebebiyle her zaman hem ilgi çeken ve merak edilen hem de kuşku duyulan ve çekinceli ilişki kurulan bir topluluk olmuştur. Bu sebeple Romanlar dünyanın farklı yerlerinde, yaşadıkları toplumların içinde ötekileştirilen en büyük azınlık grubunu oluşturmaktadırlar (Alp, 2015). Romanların farklı olarak değerlendirilip ötekileştirilmelerinin ve toplumsal yaşamda güvenlik açısından tehlikeli olarak algılanmalarının altında Roman kimliğine karşı duyulan güvenlik endişesi yatmaktadır. Süleyman İlhan ve Muhammet Fırat'ın (2017: 226) çalışmalarında ifade ettiği, “Çingeneliğin inşa sürecinde edindiği konum, Çingener ve Çingene olmayanlar arasındaki sosyal mesafeyi de belirlemektedir” sözleri, toplum tarafından bir kimliğin nasıl algılandığına giden süreci açıklamaktadır. Bu toplumsal inşa sürecinde, Roman kimliğine karşı birçok toplumun algısında yer edinmiş olan “tehlikeli olma”, kimlik ve güvenlik arasındaki ilişki bağlamında ele alındığında Roman toplumu örneğinde somut bir hal almaktadır. Roman kimliğinden kişilere

karşı duyulan “tehlikeli olabileceği” algısı, tarihte Romanların soykırımı kadar varan çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya kalmalarına sebep olmuştur.

Çalışmada öncelikle kimlik ve güvenlik arasındaki ilişki teorik bir çerçeveden ele alınmaktadır. Kimliğin ne zamandan beri bir güvenlik sorunu olarak ele alındığı, kimlik ve güvenlik ilişkisi bağlamında yabancı düşmanlığı ve onun daha ileri bir boyutunu oluşturan ırkçılık kavramları üzerinde de bu çerçevede durulmaktadır. Çalışmada ikinci olarak geçmişten bugüne Romanların en fazla oranda yaşadığı Avrupa'da, güvenlik tehdidi olarak görülmelerinden dolayı maruz kaldıkları ayrımcılık ve dışlanma sorununa değinilecektir. Çalışmada üçüncü olarak, Türkiye'deki Romanların kanunlar karşısında durumu ele alınmaktadır. Bu doğrultuda kimlik ve güvenlik arasında birbiriyle iç içe geçmiş olan ilişkinin geçmişten günümüze konu Romanlar olduğunda nasıl tezahür ettiği anlatılmaktadır. Çalışmada dördüncü olarak toplumsal düzeyde Romanlarla kurulan ilişkilerde kimliğin nasıl bir güvenlik tehdidi haline dönüştüğüne değinilmektedir. Son olarak Roman kimliği örneğinden hareketle, kimlik ve güvenlik arasındaki ilişki ile ilgili bir değerlendirme yapılmaktadır.

1. KİMLİK VE GÜVENLİK İLİŞKİSİ

Güvenlik kavramı da tıpkı kimlik kavramı gibi sosyal bilimlerin birçok disiplinine konu olan, üzerinde kuramsal tartışmalar yapılan temel bir kavramdır. Barry Buzan'ın (2005: 29) ifade ettiği gibi, “Güç, adalet, barış, eşitlik, aşk ve özgürlük kavramları gibi tartışmaya açık ve oldukça muğlâk” anlamların tümü olarak çeşitli kaynaklarda güvenlikten söz edilmektedir. Bill McSweeney de Buzan gibi güvenliğin tanımlanmasındaki zorluğa değinerek güvenliği, “*tanımlanmaya direnen bir terim*” şeklinde ifade etmiştir (1999: 13). Kavramın anlamsal karmaşıklığı nedeniyle genel olarak güvenlik kavramı, İnsanların yaşamlarında önemli bir yere sahip olan ana değerlerin güven altında olması şeklinde açıklanmaktadır (Baylis, Smith, Owens, 2008: 229). Hans G. Brauch da güvenlik kavramını, “Sosyal bilimlerde genel çerçeve ve boyutlara tekabül eden, bireylere, konulara, toplumsal adetler ile değişen tarihsel şartlara ve durumlara uyarlanan temel bir kavram” şeklinde açıklamaktadır (2008: 2).

Devleti temel alan ve asıl konusu, “bir devletin toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumak” olarak tanımlanan güvenlik anlayışına geleneksel güvenlik anlayışı denilmektedir (Haser, 2018: 12). Geleneksel güvenlik anlayışına göre güvenlik tehdidi yalnızca askeri tehdit olarak algılandığı için, devletin varlığını sürdürmesi en temel değer ve mesele olarak kabul edilir (Baysal ve Lülecı, 2015: 66). Her gün değişen dünyada güvenlik tehditlerinin ve risklerin de dönemin koşullarına ve yaşanan olaylara göre farklılık göstererek değiştiği görülmüştür. Temelleri 1985 yılında atılan, Buzan ve Ole Wæver'in güvenliğin anlam ve tanımlamasında esas alınan geleneksel yöntemlere karşı çıkan bir güvenlik anlayışını benimsedikleri yeni yaklaşıma Kopenhag Okulu denilmektedir. Buzan ve Wæver'in, birbirlerinden bağımsız bir şekilde yürüttükleri çalışmalarından, Wæver'in güvenikleştirme,

Buzan'ın da sektörel analiz ve bölgesel güvenlik kompleksi teorisini harmanlayarak, ortaya ortaklaşa koydukları özgün düşünceleri literatürde Kopenhag Okulu olarak bilinmektedir (Irkörücü, 2019: 37-57). Bu yaklaşıma göre, her şey güvenlik sorunu olarak kabul edilmez. Güvenlik ancak bir sözcük olarak kabul edilmekte ve söylem yoluyla inşa edilmektedir (Baysal ve Lüleci, 2015: 71). Wæver'a göre, "Tüm kimlikler, bireyin kendini ve çevresini anlama ve anlamlandırma pratiklerini inşa eden yapılarıdır. Bireysel düzeyde yaşanan güvensizlikler (yerinden edilme, toplumsal dışlanma, asimilasyon vb.) arttıkça, toplumsal kimliklerin siyasallaşması ve güvenlikleştirilmesi süreci de hızlanacaktır" (2008). Özetleyecek olursak, güvenlik olarak kabul edilen bir durum, onun güvenlik problemine dönüştüğünü göstermektedir.

Kopenhag Okulunun temel sorunsalı, toplumsal kimliklere ilişkin kaygıların nasıl somutlaştırıldığı ve hangi söylemsel pratiklerle inşa edilerek siyasileştiğini anlamaya çalışmaktır (Hisarlıoğlu, 2019: 3-4). Yabancı düşmanlığı ve ırkçılık sözü geçen söylemsel pratiklerin inşasında bir araç olmaktadır. Yunanca kökenli bir kelime olan *Xenophobia* kelimesi, *phobia* (korku) ve *xenos* (yabancı) sözcüklerinden türeyerek yabancından korkma anlamına gelmiş olan bir kelimedir (Özmete, Yıldırım, Duru, 2018: 193). Yabancı düşmanlığı ya da yabancından korkma, ırkçılık kavramı ile ilişkili, birbiriyle yakın anlamda kullanılan kavramlardır. Yabancı düşmanlığı, "Yabancı düşmanlığı toplumsal anlamda üretilmiş görüntü ve fikirlere dayanan hisler ya da algılardır. Bu hisler tarafsız ve mantıklı verilerle temellendirilmez" olarak tanımlanmaktadır (Brander, Gomes, Keen, Lemineur, Oliveira, Ondrackova, Surian, Suslova, 2008: 333). ırkçılık kavramı ten rengi, saç rengi gibi kişilerin fiziksel özelliklerine ilişkin farklılıklarından dolayı toplumun yapı ve işleyişine nüfuz etmiş ayrımcılığı açıklamaktadır (Giddens, 2008: 540). Romanlar, Asyalılar, Siyahlar vb. bu kimliklere karşı çeşitli coğrafyalarda yapılan ötekileştirme ve ayrımcı uygulamalar ırkçılığa örnek teşkil etmektedir. Yöneticiler tarafından özellikle bu türden özellikleri olan topluluklara karşı uygulanan ayrımcı tutumlar da kurumsal ırkçılık olarak tanımlanmaktadır (A.g.e., 2008: 540-541). 1926 yılında İtalya'da çıkarılan bir genelgeyle, "Çingenelerin kamu sağlığı ve güvenliği için tehdit oluşturmaları" sebep olarak gösterilerek sınır dışı edilmeleri kurumsal ırkçılığa bir örnektir (Hammarberg, 2012b: 55).

Roman kimliğinin kanunlar ve uygulamalar düzeyinde bir güvenlik tehditi olarak kabul edilmesi, Kopenhag Okulunun güvenlik anlayışıyla bağdaşır. Geleneksel güvenlik anlayışının aksine Roman etnik kimliği, toplumsal güvenlik için tehlikeli kabul edilen siyasileşmiş kolektif kimliklerdendir. Yugoslavya'nın dağılışının ardından Sırp, Hırvat, Arnavut ve Boşnak kimliğine sahip kişiler arasında kimlik temelli yaşanan çatışmalar kolektif kimliklerin güvenlikleştirilmesiyle önce toplumsal, ardından da askeri ve siyasi bir probleme dönüşmüştür (Hisarlıoğlu, 2019: 5). Roman kimliğinin diğer kimliklerden farkı, yaşadıkları coğrafya ve toplumlarda barışçıl bir topluluk olarak davranmaları ve yaşadıkları ülkelerin kurallarını benimsemeleridir. Roman kimliğinin başlattığı ya da sebep olduğu kimlik

temelli kitlesel herhangi bir çatışma tarihte bilinmemektedir. Romanlar yaşadıkları coğrafyaların devletlerine karşı barışçıl ve uyumlu bir geçmişe sahip olsa da, Roman kimliği suç ile ilişkilendirildiği için toplumsal güvenlik için bir tehlike olarak algılanmaktadırlar.

2. DÜNDEN BUGÜNE AVRUPA'DA ROMANLAR VE GÜVENLİK

Roman topluluğuna yönelik hissedilen ayrımcılık ve nefret duygusu çok eski tarihlerden beri Avrupa'da yaygın bir durum olarak sürmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı döneminde Almanya'da Nazilerin iktidarında, Avrupa'da Romanlar aşağı ırk olarak görüldükleri, devletin ve toplumun varlığı için tehlikeli buldukları için yok edilmiş, soykırımı uğramışlardır. Romanlar, "Avrupa kültürünü yozlaştıran, toplumun saf yapısını bozan, çalışma ve sosyal hayatı dejenere eden bir etnik grup" (Çetin, 2017: 92) şeklinde dönemin Almanya'sının yöneticileri tarafından tanımlanmışlardır. 1926 yılında Almanya'da yürürlüğe giren "*Çingene, Göçebe ve Tembellerle Mücadele*" adı altındaki yasaya istinaden Romanlar yok edilmesi gereken bir topluluk olarak kabul edilmişler ve yok edilmeleri için kurumsal olarak harekete geçilmiştir (Foggo, 2020: 8). Ayrıca Romanlar birçok tıbbi deneyde de kobay olarak kullanılmışlardır. 1933 ile 1945 yılları arasında yürütülen sistematik soykırında Almanların işgal ettiği topraklarda 500 bin ile 2 milyon Romanın öldürüldüğü çeşitli kaynaklarda geçmektedir (Brander vd., 2008: 338). 1989 yılında Birleşmiş Milletler etnik sebeplerle Romanların soykırımı uğradığını kabul etmiştir. Bu soykırımı Romanca *Porajmos* (kıyım) adı verilmiştir. 2015 yılında da Avrupa Birliği 2 Ağustos gününü, "*Avrupa'da Roman Karşıtlığı ile Mücadele ve Roman Soykırımını Anma Günü*" olarak ilan etmiştir. Kıyım dünyanın birçok yerinde Romanlar tarafından, 2 Ağustos Roman Soykırım Anma Günü olarak her yıl anılmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kurulan iki kutuplu yenedünya düzeninde Romanlar, önceki durumlarının aynısı olan ötekileştirici ve dışlayıcı kaderi yaşamaya devam etmişlerdir. Özellikle Doğu Avrupa ve S.S.C.B. gibi ülkelerde yaşayan Romanlar sosyalist rejimlerin yönetimleri altında büyük baskılara maruz kalmaya devam etmişlerdir. Roman topluluğunun Almanlar tarafından uğradığı soykırımdan sonra yaşadıkları en büyük insan hakları ihlali, Christine Walsh ve Brigitte Krieg (2007: 172)'in dile getirdiği gibi Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Macaristan gibi ülkelerde olmuştur. Bu üç ülkede binlerce Roman kadın istek ve iradesi dışında kısırlaştırılmış ve çocuklar da zorla ailelerinden alınarak yetimhanelere yerleştirilmiştir.

Uluslararası Af Örgütü (AI), 2010 yılında yayınladığı *Dünyada İnsan Haklarının Durumu Raporu* ile bazı Avrupa ülkelerinde hala Romanlara karşı ayrımcı ve ötekileştirici bir tutum takınıldığına dikkat çekmektedir. Ayrıca, BM Irk Ayrımcılığını Önleme Komitesi (CERD) hazırladığı rapor, Bulgaristan'da birçok Romanın ciddi derecede ayrımcılığa maruz kalmasına ve zorla evlerinden tahliye edilmek istendiğine dikkatleri çekerken, en temel

insan hakları olan eğitim hakkı, barınma ve sağlık hakkı gibi birçok alanda da ayrımcılığın sürdüğünü belirtmektedir (2010: 93). Bazı Avrupa ülkelerinde Romanlar ile ilgili raporda geçen tespitler şöyledir:

- Çek Cumhuriyeti’nde aşırı sağ görüşlü partilerin ve onların destekçilerinin yaptığı Roman karşıtı eylem, konuşma ve yürüyüşlerin arttığından (2010: 103),
- Finlandiya’da Roman kimliğine yönelik uygulanan barınma ayrımcılığı ile eğitim ve iş konularında tanınan sınırlı haklar sebebiyle hissedilen endişeden (2010: 134),
- Hırvatistan’da yaşayan Romanların, en temel insan hakkı olan barınma hakkı, eğitim imkanlarına erişebilme hakkı, iş bulma ve istihdam edilme noktasında karşılaştığı ırk ayrımcılığından (2010: 153),
- Macaristan ve Yunanistan’da yaşayan Romanların barınma hakkı, eğitim hakkı, iş bulma ve istihdam edilme hususunda yaşadığı ayrımcılıktan (2010: 221-344),
- Slovakya’da yaşayan Romaların devlet yetkilileri ve bireyler tarafından ayrımcılık ve şiddetle karşılaştıklarından, eğitim, barınma ve sağlık haklarından büyük ölçüde yoksun olduklarından ve hiçbir zihinsel engeli olmayan birçok Roman çocuğun özel durumu olan çocukların okulunda eğitim aldıklarından (2010: 282-289),
- Slovenya’da Romanların mülkiyet garantisi olmadığından, temel insan haklardan suya, sağlık hizmetlerine ve elektrige ulaşımında sorun yaşadıklarından, barınma yerlerinin çok tenha yerlerde olduğu için her türlü tehlikeye açık olduğundan (2010: 290),
- İngiltere’de Romanlara karşı yapılan sözlü ve fiziksel saldırıların artmasından, bu sebeple de 100 Roman ailenin Belfast’taki evlerini terk etmek zorunda kalmasından (2010: 84), bahsedilmektedir.

Fransa’da Hükümet Temmuz-Ağustos 2010 yılında AB ülkelerinden

Fransa’ya gelen Roman kimliğindeki kişilerin, gerektiğinde zor kullanılmak suretiyle sınır dışı edilmesi yönünde bir karar almıştır. Bu karar ile bir bütün olarak suçlu kabul edilen Roman topluluğu, kamu güvenliği için bir güvenlik tehdidi olarak kabul edilmiştir. Romanların yaşadığı yerlerin “insan kaçakçılığı, çocuk istismarı ve fuhuş yuvası” olduğu ve “suç merkezine dönüştüğü” hükümet tarafından kamuoyuna sunulmuştur (Köksoy, 2019: 106). Fransa’da “kamu güvenliği” terimi, “normal koşullarda, barışın ve devletin bekasının tehlikede olduğunun düşünüldüğü olağanüstü koşullarda kullanılan bir hukuk terimidir” (Hammarberg, 2012a: 3-4).

Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon’u tarafından imzalanan ve kurumlar arası ortak bir metin niteliğinde olan *Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi’nde* yer alan “Eşitlik” konusunu içeren 3. Bölümünün 20. Maddesinde “Herkes, yasa önünde eşittir” denilmektedir. Aynı bildirgenin 21. Maddesinde bu husus; “Cinsiyet, ırk, renk, etnik veya sosyal köken, kalıtsal özellikler, dil, din veya inanç, siyasi veya başka herhangi bir görüş, bir ulusal azınlığın üyesi olma, hususiyet, doğum, maluliyet, yaş veya cinsel eğilim gibi

herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılması yasaktır” denilmek suretiyle karar altına alınmıştır. 22. Maddeyle karar altına alınan, “Avrupa Birliği, kültür, din ve dil farklılıklarına saygı duyar” ifadesi ile de çok kültürlülüğe karşı duyulan saygı ve hoşgörü anlayışı ortaya konulmaktadır (Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, 2000/C 364/01). 1950’de imzalan *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*’nin *İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme* ile kişiler arasında farklı özellikleri nedeniyle ayrımcılık yapılması kesinlikle yasaklanmıştır (AİHM,1950). Avrupa Birliği’nin kuruluş değerlerine bakıldığında, Avrupalı olmanın esasının demokrasi ve insan haklarına saygı olduğu nettir.

Avrupalı ülkelerin Romanlar konusundaki fiili tutumları tarihsel süreç ve günümüz bakımından mevcut kanıtlar üzerinden değerlendirildiğinde, Roman kimliğine sahip bu topluluğa karşı ayrımcılık uygulandığı oldukça açıktır. Avrupa Birliği’nin Temel Haklar Bildirgesi’nin ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin kurallarının gerek üye gerekse aday ülkeler tarafından söz konusu Romanlar olduğunda yeterince özenle uygulanmadığı, bu konuda yayınlanan mevcut raporlar, tavsiye kararları ve uygulamalarla görülmektedir.

3. TÜRKİYE’DE DEVLETİN YAKLAŞIMINDA ROMANLAR VE GÜVENLİK

Toplumsal düzeyde var olduğu bilinen “Romanlar tehlikelidir” algısının kanunlar karşısında da aynı karşılığı bulduğunu, 1926 yılında kabul edilen *İskan Kanunu*’nun 2. Maddesinde ve 1934 yılında yenilenen *İskan Kanunu*’nun 4. Maddesinde Romanların anarşistler ve casuslar ile aynı sınıflandırmada yer almasında görmekteyiz. *İskan Kanunu*’unun 4. Maddesinde, Romanların adının geçtiği kısım şöyledir: “A: Türk kültürüne bağlı olmayanlar, B: Anarşistler, C: Casuslar, Ç: Göçebe çingenerler, D: Memleket dışına çıkarılmış olanlar, Türkiye’ye muhacir olarak alınmazlar” (Resmi Gazete, 1934: 4003). *İskan Kanunu*’nda yer alan bu madde, Roman topluluğu hakkında dönemin yöneticilerinin bu kimliğine karşı olan algısını göstermektedir. *İskan Kanununda* yer alan bu madde, Romanların toplumda düzen ve asayiş bozan bir topluluk olduğu yönünde bir fikir oluşturmaktadır.

Halkı Bulgaristan göçmeni olan ve öteden beri bir Roman köyü olan Çanakkale’nin Eceabat ilçesine bağlı Behramlı Köyü, II. Dünya Savaşı sırasında Bakanlar Kurulu Kararıyla boşaltılmıştır. Köyde yaşayan 25 hane, 125 nüfustan oluşan Roman vatandaşlar, Bakanlar Kurulu’nun kararıyla Çanakkale’nin daha iç bölgelerine dağıtılarak yerleştirilmişlerdir (Atabay, 2012: 62). 3 Şubat 1940 tarihli ve 2/12773 sayılı söz konusu kararname, Romanların askeri ve devlet güvenliği açısından bölgede casusluk yapabilecekleri gerekçesiyle tehlikeli görülmeleri sebebiyle çıkartılmıştır.

1950 yılında Bulgaristan hükümeti birçok Türk kökenli vatandaşına karşı bir asimilasyon politikası uygulayarak, onları zorunlu göçe mecbur bırakmıştır. 12 Eylül 1950 tarihinde Türkiye sınırına gelen Türk kimliğindeki bu göçmenlerin arasına Bulgaristan hükümeti tarafından Roman kökenli kişilerin sokulduğu anlaşılmıştır. Bunun üzerine dönemin Dışişleri Bakanı, 6

Ekim 1950’de Romanların ülkeye girişleri ve transit geçişlerini engellemek için vize verilmemesi konusunda hükümetin aldığı kararı tüm konsolosluklara bildirmiştir. Böylece Türkiye sınırlarını 7 Ekim 1950 tarihinde Bulgaristan’a kapatmıştır. 1934’de çıkartılan 2510 sayılı İskan Kanun’unu ile Romanlar Türk soylu sayılmadığı için bu ülkeden gelen 150 Roman’ın Türkiye’ye girişine izin verilmemiştir. Romanların ülkeye alınmamasının gerekçesi ise, “Ruslara hizmet etmek amacıyla Bulgarların göçmenler arasında Çingeneleri koyarak onlardan ajan olarak yararlanmak” (A.g.e., 2012: 64) istemeleri olarak kaynaklarda belirtilmektedir. Dönemin Cumhurbaşkanı tarafından bu sorunun Birleşmiş Milletlere götürüleceğinin bildirilmesi üzerine Bulgaristan tarafı geri adım atmış ve iki ülke arasında bir mutabakat yapılmıştır (Zafer Gazetesi, 1950: 1-4). 2 Aralık 1950 tarihinde Türkiye tarafından aşağıda geçen şartlarla sınır tekrar açılmıştır. Bu mutabakata göre, göçmenler arasına karışmış olarak ülkeye vizesiz girenler geri çevrilecek ve Bulgar tarafı da bu göçmenleri geri alacaktır. Ayrıca, önceden ülkeye girmiş olan ve Edirne’de bulunan 360 nüfusa sahip 67 Çingene aile de Bulgar sınır yetkilileri tarafından geri alınacaktır (Ulus Gazetesinden aktaran, Atabay, 2012: 66). İki ülke arasında diplomatik ve uluslararası bölgesel bir krize dönüşen bu olay Roman kimliğine karşı gösterilen devletlerarası öneme bir örnek teşkil etmektedir. Roman kimliği özelinde farklı tarihsel dönemlerde yaşanan bu türden olaylara verilecek birçok örnek bulunmaktadır.

1993 yılında CHP Edirne milletvekili Erdal Kesebir, *İskan Kanun’unun* 4. Maddesinde geçen Roman kısmının değiştirilmesi isteğiyle TBMM Başkanlığı’na bir önerge vermiştir. Söz konusu önergeyi dönemin Başbakanı şu sözlerle reddetmiştir:

Teklifte kabulü diğer milletlerden Çingenelerin yurdumuza göçmen olarak alınabileceği konusunda kamuoyu oluşturabilecek ve sınırlarımızda göç tazyikine yol açacaktır. Diğer taraftan, Türk kültürüne bağlı olan Çingenelerin Bakanlar Kurulu kararı ve göçmen statüsü ile kabullerinde yasal herhangi bir engel bulunmadığından Hükümetimizce teklif uygun görülmemiştir (Foggo, 2006).

23 Kasım 2003 tarihinde dönemin AK Parti hükümetinin İçişleri Bakanı, *Nüfus ve Vatandaşlık İl Müdürlüklerine* vatandaşlık için başvuruda bulunanlar konusunda dikkat edilmesi gereken hususları belirten bir genelge göndermiştir. Bu genelgede başvuru yapanlar değerlendirilirken, “dilencilik ve çingenelikle ilişkilerinin bulunup bulunmadığının” bir kıstas olarak görülmesi istenmiştir (Foggo, 2006). Genelgede geçen Çingene ifadesinin ayrımcılığa yol açıcı nitelikte olması, Bakan’ın çok fazla tepki almasına neden olmuştur. Bunun üzerine Bakan özür dilemiş, genelgeden Roman kimliğine karşı oluşan bu ayrımcı ifadenin kaldırıldığını açıklamıştır.

Roman kimliğine sahip vatandaşlar için yürüttükleri bir proje kapsamında Başak E. Akkan, Goncagül Gümüş, Özlem Anadol ve Başak Erel, Erzurum, Konya, Samsun, İstanbul Ataşehir, İzmir, Bergama ve Hatay illerini kapsayan bir saha çalışması gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışma esnasında

görüştükleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfında görevli bir sosyal çalışmacının aşağıdaki sözleri bir kamu görevlisinin Roman kimliğine sahip bireylere karşı algısını göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir: “Orada on tane park olsa hiçbir işe yaramayacak. O on tane parkın bütün salıncakları, kaydırakları, kamunun yaptığı her şeye zarar verme politikası var. Bilinçli olarak emin olabilirsiniz bundan yani. Ne kadar park yaparsanız yapın, onları parçalayacaklar” (Akkan, 2011: 35).

Uzun yıllar boyunca gerek mecliste gerekse farklı platformlarda, hükümetlerin ve muhalefet partilerinin temsilcileri Roman kimliği konusunda İskan Kanunu'nda yer alan 4.Madde üzerinde çeşitli tartışmalar yapmışlardır. İskan Kanun'unda yer alan 4.Madde ve Roman topluluğuna karşı toplumda görülen dışlayıcı ve damgalayıcı tutumun 2006 yılına gelinceye kadar yalnızca toplumsal düzeyde kalmadığı, dönemin yöneticileri düzeyinde de aynı algının var olduğu örneklerle görülmektedir. 2006 yılına gelindiğinde İskan Kanunu'nda yeni bir düzenleme yapılarak Kanun'dan Romanların adının geçtiği bölüm tamamen kaldırılmıştır.

2009 yılına gelindiğinde dönemin hükümeti tarafından yapılan “Roman Açılımı” toplumsal ve kurumsal düzeyde Roman algısının değiştirilmesi, Romanların sosyo-ekonomik yaşam şartlarının iyileştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen çeşitli düzenlemeleri içermektedir. Bu kapsamda 2016-2021 yılları arasındaki dönemi içeren iki aşamalı Eylem Planı'na göre, “*Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi*” hazırlanmıştır (AÇSHB, 2021). Bu planla, Roman vatandaşların, “barınma, eğitim, istihdam, sağlık, sosyal hizmet ve sosyal yardımlar” ana maddeleri altında karşılaştıkları sorunlar ve sorunları gidermeye yönelik yapılacaklar belirlenmiştir (Çetin, 2017). Romanların hakları, “T.C. Anayasasında eğitim ve öğrenim hakkı, çalışma ve sözleşme hürriyeti, sağlık hizmetlerine, konut olanaklarına ve sosyal güvenliğe erişim hakkı güvence altına alınmış ve temel kamu hizmetlerine erişimde eşitlik ve hakkaniyet ilkeleri benimsenerek” Anayasal düzeyde de güvence altına alınmıştır (AÇSHB, 2021). Açılım sonucunda 2015 genel seçimlerinde Roman kökenli bir vatandaş CHP'den milletvekili olarak seçilerek meclise girmiştir. Akabinde bir sonraki genel seçimde de bu sefer bir CHP'den bir de AK Parti' den olmak üzere birer Roman kökenli vatandaş milletvekili seçilmişlerdir.

Kısacası, 2009 yılında hükümet tarafından yapılan Roman açılımı ve sonrasında devam eden süreç ile birlikte Romanlar eşit vatandaşlık temelinde haklar elde ederek özgüven kazanmışlar ve siyasal alanda da görev almaya başlamışlardır. Romanların kendini nasıl tanımladıklarına dair yapılan anket çalışmalarının çoğunluğunda, “Kendilerini önce ‘Türk’ sonra ‘Müslüman’ veya önce ‘Müslüman’ sonra ‘Türk’ olarak tarif ediyorlar” sonucunun çıktığı görülmüştür (Çeko, 2014). Kanunlar karşısında Roman kimliğini içeren olumsuz ifadelerin kaldırılması, toplumsal düzeyde yerleşmiş olan olumsuz algıyı da kırmak adına oldukça önemli bir gelişmedir. Romanlar Türkiye'de de geçmişte ‘öteki’ olarak görülseler bile, Avrupa'da yaşananların aksine

kurumsal düzeyde sistemli bir zulüm ya da bir taciz yaşamamışlardır (Akdemir, 2015: 95).

4. TÜRK TOPLUMUNDA ROMAN ALGISI VE GÜVENLİK

Romanlar, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye tarihinde her zaman toplumun ayrılmaz bir parçası olarak var olmuşlardır. Bütünleşmiş sosyolojik yapıya rağmen, toplumun bazı kesimlerinde var olan olumsuz Roman algısı sebebiyle Romanlarla toplumsal ve özel ilişki kurma noktasında tedbirli davranıldığı, uzak durmanın tercih edildiği görülmektedir. Dünyanın pek çok yerinde aynı kaderi paylaşarak, "tehlikeli, riskli gruplar, dışarıdakiler, ıslah edilmez suçlular vb. önyargılı sıfatlarla nitelendirilerek" (İlhan ve Fırat, 2017: 266) toplumun diğer kesimleri tarafından dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Toplumsal yaşamda halk arasında mevzubahis Romanlar olunca birçok olumsuz ifadenin kullanıldığı görülmektedir. Toplum tarafından beğenilmeyen, kötü olarak nitelenen bir durumu ifade etmek için sıklıkla kullanılan "Çingene gibi" sözcükleri Roman kimliğine karşı hissedilen bu damgalayıcı ve dışlayıcı düşüncenin en açık örneğini oluşturmaktadır (Aksu, 2003). Bu yönüyle düşünüldüğünde Roman kimliğine karşı hissedilen olumsuz algının Türkiye'de de dünyadakinden farklı olmadığı görülmektedir (Uzpeder, 2008). Romanlara karşı toplumun bazı kesimleri tarafından takınılan damgalayıcı ve ötekileştirici tutum ile bütün bir Roman toplumuna atfedilen olumsuz imaj ve dezavantajlar üstünden Roman algısı inşa edilerek, bir topluluk toptan tehlikeli kabul edilmektedir. Judith Okely toplumdaki bu algıyı, "Çingene olmayanlarca resmedilen Çingene imgesi çoğunlukla, özgür, vahşi ve doğaya yakın olma gibi özelliklerdir. Çingeneler gizemli ve folklorik özelliklerin taşıyıcısıdır" (1983: 2) ifadeleriyle açıklamaktadır. Bu türden düşüncelere sahip bireylerin Roman vatandaşlara karşı sergiledikleri olumsuz yöndeki tutumlar, kimliğin güvenlikle arasındaki ilişkinin toplumsal yaşama yansıdığını göstermektedir.

Akkan vd.'nin gerçekleştirdiği saha çalışmasının bulguları Roman olmayanlar tarafından, Roman mahallelerinin buldukları şehirlerin güvenliği için tehlikeli olarak düşünülen mekanlar olduğu, Romanların da dikkat edilmesi gereken tehlikeli insanlar olduğu yönünde olmuştur (2011: 34). Araştırmanın bulguları arasında yer alan aşağıdaki ifadeler makalenin konusunu destekleyici nitelikte olması bakımından önemlidir. Söz konusu ifadeler şöyledir:

Çalışmayı yürüttüğümüz tüm şehirlerde, şehir halkının Roman Mahallelerini 'yakından bile geçilmemesi gereken' mahalleler olarak betimlediklerini gözlemledik. Kaldığımız otellerde, yemek yediğimiz lokantalarda, alışveriş yaptığımız bakkallarda iletişim kurduğumuz insanlar, çalıştığımız mahallelerin ismini duyduklarında hep aynı dehşeti ve şaşkınlığı yaşadılar. O mahallelere gitmememiz için tavsiyelerde bulundular: 'Dikkat edin, 'paranızı çalarlar, saldırabilirler size', 'güven olmaz onlara', 'yüzünüze gülüp arkanızdan küfrederler', 'onların yemeğinden yenmez, suyundan içilmez (Akkan, 2011: 34).

2010 yılında Manisa'nın Selendi ilçesinde yaşayan Romanlar ile ilçe halkı arasında basit bir tartışma başlamıştır. İlçe halkı ayaklanarak Roman Mahallesi'ne saldırmış, sonucunda Romanlara ait ev ve arabalara zarar verilmiştir. İlçe halkının Roman kimliğine sahip kişilere karşı giriştiği bu tutumu Nazım Alpman "Selendi etnik çılgınlığı" (2010) olarak yazıya dökmüştür. Olayların büyüyerek bir linç girişimine dönüşmesi sonucunda, bu ilçede yaşayan 21 Roman aile, Manisa'nın bir başka ilçesine "valiliğin tuttuğu araçlarla, gece yarısı" zorunlu bir şekilde göç ettirilmişlerdir (Özbek, 2015: 3). Selendi ilçesinde Roman kimliğindeki vatandaşlara yönelik yapılan saldırı ile ilgili olarak süren Selendi Davası yargılaması, Uşak 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde yürütülmüştür. Davanın 17. duruşmasında taraflar arasında geçen ifadeler, Eşit Haklar İçin İzleme Derneği tarafından yayınlanan *İrk veya Etnik Ayrımcılığı İzleme Bülteni*'nde şöyle geçmektedir: "Bunlar buradan gidecek, yoksa biz halk olarak gereğini yapacağız... Çingeneler buradan gitsin. Saldıralım, bu Romanları sürelim. Çingeneler bizim camimize, dinimize, karımıza, kızımıza küfür ediyor, bunları burada istemiyoruz. Öldürelim..." (ESHİD, 2015: 4).

Buna benzer başka bir olay da 1970 yılında Çanakkale'nin Bayramiç ilçesinde yaşayan Roman topluluğuna karşı ilçe halkının ayaklanarak linç girişimine yeltenmesi ve sonucunda Romanların zorla ilçeden göç ettirilmeleriyle sonuçlanmıştır (Özateşler, 2016). Yine, 2013 yılında Bursa iline bağlı İznik İlçesi'nde trafikte basit bir yol verme münakaşası sebebiyle yaşanan kavga ilçede yaşayan Roman topluluğuna karşı linç girişimine dönüşmüştür (Vardar, 2013a). Yine aynı yıl, İhlas Haber Ajansının bir haberine göre, Bursa'nın Osmangazi İlçesi'nin Güneştepe Mahallesi'nde çıkan kavganın büyüyerek bütün mahalledeki Roman topluluğuna karşı bir linç girişimine dönüştüğü görülmektedir (2013). Yaşanan olaylar karşısında sessiz kalamayan Roman kanaat önderi ve aynı zamanda da İzmir Romanlar Yardımlaşma ve Dayanışma Dernek Başkanı olan Abdullah Cıstır, Roman kimliğine karşı duyulan öfkeye dikkat çekmektedir. Cıstır'ın şu sözleri, "Selendi'de vatandaşların yaptığı bir linç vardı. Burada vatandaş, kamu yani yerel yönetimler ortaklığında bir linç var. Yine cana ve mala kast eden nefret temelli bir ayrımcılık var" Romanların da kendi kimliklerine karşı duyulan nefret ve ötekileştirici tutumun farkında olduklarına vurgu yapmaktadır.

Benzer biçimde, Bursa'nın Osmangazi İlçesi'nin Yunuseli mahallesinde Romanlar ve mahalle sakinleri arasında çıkan kavga sonucunda Mahallenin Muhtarı şu değerlendirmede bulunmuştur: "Vatandaş birikmişti. Hırsızlık, uyuşturucu... Bizim insanımız gibi yaşamıyorlar. Yedi senedir böyle bir zulüm içindeyiz" (Vardar, 2013b). Muhtarın sözleri, Roman kimliğine sahip mahalle sakinleri için "toplumsal güvenlik açısından tehlikelidir" yönünde bir algının var olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Aynı konuyla ilgili olarak Bursa Roman Kültürünü Araştırma Geliştirme ve Yardımlaşma Dernek Başkanı olan Efkân Özçimen'in şu sözleri ise, "Soykırım ille de çukur kazıp insanları gömmek değildir. Evini yıkarsın, arabasını yakarsın aynı hesaba çıkar. İnanılmaz bir ırkçılık var, tüm Romanları

sürgün etmek istiyorlar. Başka mahalleye gittiklerinde sorunlar bitecek mi?” (Vardar, 2013b) aynı mahallede yaşayan farklı kimliklerin birbirine olan bakışını ortaya koymaktadır. Toplumda bu türden olaylara örnekler çoktur. Çanakkale’de doğu kökenli vatandaşlarla Romanlar arasında meydana gelen bir kavga neticesinde Roman Mahallesi polis ekiplerince çevrelenmiş ve abluka altına alınmıştır. Bu durum üzerine, kendisi de bir Roman olan Fevzipaşa Mahalle Muhtarı Ramazan Işıldak’ın, yaptığı açıklama, “Mahallemizin içinde gerçekleşmeyen bir olay için mahallemizin ablukaya alınmasına bir anlam veremiyoruz. Biz terörist değil, vatanına, milletine, bayrağına bağlı insanlarız”, Romanların kimliklerinden dolayı tehlikeli olarak görülmelerinden duydukları üzüntü ve rahatsızlığı gözler önüne sermektedir (Arçukoğlu, 2017).

Roman Topluluğu üzerinde çeşitli çalışmalar yürüten Hacer Foggo, Mehmet Tıraş (2013) ile yaptığı bir mülakatta bir toplumda normal şartlarda tüm insanlar arasında yaşanabilen adli olaylar neticesinde oluşabilecek doğal sonuçların, konu Roman kimliği olunca nefret ve ayrımcılık duygusuna dönüştüğünü ifade etmektedir. Foggo, söz konusu Romanlar olduğunda olayların büyütülerek başka bir boyuta taşındığını, bunun da toplumda Roman kimliğine karşı hissedilen güvenlik algısından kaynaklandığını dile getirmektedir (Tıraş, 2013). Erving Goffman, “Kamusal Alanda İlişkiler” (2017) isimli eserinde, toplumsal ilişkiler içerisinde topluluk yaşamını mikro bir açıdan incelemektedir. Goffman’ın aşağıdaki sözlerinde geçen “çivilenmiş ilişkiler” olarak nitelediği karşılıklı ilişki biçimi, Roman kimliğine sahip bireyler ile toplumdaki diğer kesimler arasındaki ilişkiyi tanımlayıcı bir örnektir:

Tüm toplumlarda her bir ucun, diğerini şahsen tanımadığı, diğerinin de aynısını yaptığını bildiği ve diğerine, aralarında geri dönülemez bir ‘sabitlenmiş ilişkiler ya da çivilenmiş ilişkiler’ söz konusudur. Söz konusu olan uçların kendi aralarındaki deneyimini sürdüren, düzenleyen ve uygulayan karşılıklı bilgi çerçevesidir (2017: 230).

2008 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilkökul öğrencilerinin okuması için tavsiye edilen “100 Temel Kitap” içinden birisi olan “Yonca Kız” isimli kitapta geçen Romanların çocuk kaçırdığı şeklindeki şu sözler, “O gözü kör olasıcalar önlerine gelen her şeyi çalarlar. Küçükken ufak kız kardeşini Çingenelerin nasıl kaçırdıklarını anlatacaktı...” (Tokyay, 2014) çivilenmiş ilişkilerle Roman kimliği üzerinden inşa edilen tehlike algısının kaldırılması için alınacak yolun daha çok uzun olduğunu göstermektedir.

Özetle, kanun ile eşit vatandaşlık haklarına sahip olan Romanlar ne yazık ki toplumdaki bazı kişilerin algısında hala tehlikeli ve uzak durulması gereken bir topluluk olarak düşünülmektedir. Bu düşünce toplumsal ilişkilere de kutuplaşma olarak yansımakta ve Roman topluluğunun toplumdan dışlanarak ayrımcılığa uğramasıyla sürüp gitmektedir.

Sonuç

18. yy'da İspanyol yasalarında geçen “Çingenerler ateş ve kılıçla avlanarak öldürülmeli” (Brander vd., 2008: 338) ifadeleri Roman kimliğine karşı duyulan öfkeyi açıkça göstermektedir. Toplumlarda bazı topluluklar kültürel, ırksal ve etnik yapıları, sosyal statüleri nedeniyle olumsuz tutumlar ve ötekileştirilmeyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Romanlar yaşam biçimi olarak toplu bir şekilde hep bir arada yaşamayı tercih eden bir topluluktur. Genellikle şehirlerin dış mahallelerinde Roman Mahallesi, Şen Mahalle, Tenekeli Mahalle, Çingene Mahallesi vs. gibi isimlerle adlandırılmış toplumla fazla bütünleşmeden yaşamlarını sürdürmektedirler. Kapalı bir toplum özelliğine sahip olmaları nedeniyle toplumla yeterince ilişki kuramadıkları için hep merak edilen, tehlikeli olacakları düşünülen bir topluluk olmuşlardır.

Kimlik ve kişilik birbiriyle karıştırılmaması gereken iki kavramdır. Kişilik bireyi diğer insanlardan ayıran, o bireyin kendine özgü olan duygu, düşünce ve davranışlarının tümünün bir arada harmanlanmış halidir. İyi, kötü, tehlikeli, dikkat edilmesi gereken kimlik değil aslında kişiliktir. Kişinin ne olduğu değil de ne olmadığı üzerine kurulu olan negatif kimlik inşası (Akpınar, 2021: 28) ile Roman kimliğini negatif inşa edilmektedir. Tarih boyu birlikte yaşadığı diğer toplumlar tarafından Roman toplumuna karşı ön yargıyla bakılmış ve bu kimliğe karşı hep bir güvenlik tehdidi algısı var olmuştur. Foggo bu durumu “İnsanların hayatında Romanlara hiç ama hiç yer yoktur” (Akçura, 2014) ifadeleriyle özetlemektedir.

1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi ile insanlar arasında herhangi bir ayırım yapılmaksızın, tüm insanların sadece insan olmaları nedeniyle özgür, onurlu ve tüm haklar bakımından eşit doğduğu kabul edilerek, tüm insanlık adına hak ve özgürlükler güvence altına alındığı ilan edilmiştir. Beyannameyle, “Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka bir kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, bu bildirmede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir” (İHEB). Kurumsal düzeyde yayınlanan beyannameler, devletlerarasında imzalanan sözleşmeler, ne toplumda ne de kurumlarda Roman kimliğine karşı ön yargılı tutum ve davranışların son bulması için yeterli değildir. Roman kimliğine karşı duyulan hem toplumsal hem de kurumsal düzeyde bir güvenlik tehlikesi olabileceği algısının varlığı nettir. Devletler suç ile bağdaştırdıkları bu kimliğe karşı tedbir alırken, toplum da uzak durarak, yakın ilişki kurmayarak tavır almaktadır. Bu algının oluşmasının arka planında var olan gerçeklik de asla göz ardı edilmemeli ve araştırılması gereken bir başka konuyu oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Roman kimliği nedeniyle bir topluluk toplumdaki diğer kimliklere sahip bireyler tarafından uzak durulması gereken tehlikeli bir topluluk olarak algılanmaktadır. Bütün bir Roman toplumuna atfedilen bu algı, hurafeler ve bilinçaltına yerleşmiş kalıp yargılar vasıtasıyla kendini yenileyerek gelecek nesillere miras kalmaktadır. Uzun yıllar kanunlar karşısında da bu olumsuz algı var olmuştur. Roman kimliğine karşı toplumlarda hissedilen tehlikeli algısının, soykırıma kadar uzanabildiği, en

ufak adı bir suçta bile kişisel bir olay olarak algılanmayıp, bütün bir kimliğe karşı linç girişimine dönüştüğü görülmüştür. Romanların da toplumdaki diğer farklı kimliklerdeki bireyler tarafından kendilerine karşı hissedilen bu olumsuz algının farkında olduğu görülmektedir. Bütün bir toplumun, yüzyıllardır süregelen güzel gelenekleri, müzik konusundaki doğal yetenekleri gibi özellikleri yerine, kimlikleri dolayısıyla tehlikeli, suçlu ve topluma uyumsuz olarak damgalanmalarından büyük bir rahatsızlık ve üzüntü duydukları anlaşılmaktadır. Avrupa ve Türkiye’de Romanların durumu karşılaştırıldığında ise Avrupa’da daha fazla ayrımcı ve dışlayıcı tutuma maruz kaldıkları, Türkiye’de ise toplum ile bütünleşmiş bir yapı sağlandığı görülmektedir. Avrupa da bazı ülkelerde Romanlara devlet eliyle sistematik bir soykırım uygulanmışken, Türkiye tarihinde böyle bir olay hiçbir zaman yaşanmamış olması bu durumun en açık örneğidir. Avrupa Birliğine üye ülkelerin imzaladıkları anlaşmalar ve her durumda dile getirdikleri Avrupalı değerlere rağmen bu coğrafyada Romanlar istenmeyen bir topluluktur. Türkiye’de ise yasalarda Roman kimliğini rencide edici tüm ifadeler kaldırılmış ve Roman açılımı ile birlikte Romanların mevcut koşullarını düzeltmeye yönelik birçok çalışma yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Fatma İlknur Akgül %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Fatma İlknur Akgül %100

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: The authors declare that they have no conflicts of interest.

Kaynakça

AÇSHB, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). *Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021)*. Ankara

Akkan, B. E., Deniz, M. B., Ertan, M. (2011). *Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri*, Edirne: EDRÖM.

Akçura, B. (2014). *Birine Ötekinin Hakkını Sormak – Kimliğimizden Utandırıldık!* <https://www.milliyet.com.tr/gundem/birine-otekinin-hakkini-sormak-ki-m-ligi-m-iz-den-utandırıldık-1843809> (Erişim Tarihi: 13 Kasım 2021).

- Alp, H. (2016). “Çingenelele Yönelik Nefret Söyleminin Eksi Sözlükte Yeniden Üretilmesi”. *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3(2). ss.143-172.
- Akpınar, Ö. (2021). *Moldova, Sovyetlerden Sovyet Sonrası Dönem Kimlik Arayışları*. İstanbul: KDY Akademi.
- Aksu, M. (2003). *Türkiye'de Çingene Olmak*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Alpman, N. (2010). *Manisa'da Romanlara Saldırı Selendi Etnik Çılgınlığı*. <https://www.birgun.net/haber/manisa-da-romanlara-saldiri-selendi-etnik-cilginligi-11.01.201016365> (Erişim Tarihi: 06 Ocak 2022).
- Arçukoğlu, T. (2021). *Tehlikeli Bir Gerginlik... 01.03.2017*. <https://www.canakkalenin.sesi.com/tehlileli-gerginlikdogu-kokenli-bir-grup-ile-roman-vatandaslar-arasinda-kavga-12892-haberi> (Erişim Tarihi: 13 Ekim 2021).
- Atabay, M. (2012). “Çingene Sorunu ve 1950-1951 Yıllarında Bulgaristan'dan Çanakkale'ye Göçler”. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 10(13). ss.59-72.
- Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. (2001). 2000/C 364/01. http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/687_1.pdf (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2021).
- AİHM, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. (1950). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*. https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).
- Baylis, J., Smith, S., Owens, P., (2008). *The Globalization of World Politics*, Oxford: Oxford University Press.
- Baysal, B. ve Lülecı, Ç. (2015). “Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi”. *Güvenlik Stratejileri*. 11(22). ss. 61-96.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşkinar Kitapları.
- Brander, P., Gomes, R., Keen, E., Lemineur, M., Oliveira, B., Ondrackova, J., Surian, A., Suslova, O. (2008). *Pusula: Gençlerle İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu*. (Çev. B. Yeşiladalı). İstanbul: Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık.

- Brauch, H. G. (2008). “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, *Uluslararası İlişkiler*, 5(18). ss.1-47.
- Buzan, B. (2005). *İnsanlar, Devletler & Korku. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Güvenlik Çalışmaları İçin Bir Dönem*. (Çev. E. Çıtak). İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Çeko, Ç. (2014). *Çingenerlerde Kimlik Bilinci Roman Açılımıyla Oluşturdu*. <http://www.sifirayrimcilik.org / 2014/02 / cingenerlerde-kimlik -bilinci-roman-acilimiyla-olustu /#more-292> (Erişim Tarihi: 17 Aralık 2021).
- Çetin, B. I. (2017). “Kimlikleriyle Romanlar: Türkiye’deki Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi ve Birinci Aşama Eylem Planı’nın Değerlendirilmesi”. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(1). ss.85-111.
- Dalbay, R. S. ve Avcı, N. (2018). “Kimlik İnşasına İlişkin Temel Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye’ye Yansımaları”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1). ss.17-23.
- ESHİD, Eşit Haklar İçin İzleme Derneği. (15 Ocak-15 Mart 2015). *İrk veya Etnik Ayrımcılığı İzleme Bülteni*. <http://www.esithaklar.org.tr/uploads /Irk-ve- Etnik -Ayrımcılığı- İzleme-Bulteni-Sayı-1.pdf> (Erişim Tarihi: 4 Aralık 2021).
- Foggo, H. (2006). *Çingenerleri Dışlamak İrkçilik Sayılmıyor mu?* <https://m.bianet.org/ bianet/print /77 322 - cingenerleri-dislamak-irkcilik-sayilmiyor-mu>. (Erişim Tarihi: 8 Kasım 2021).
- Foggo, H. (2020). “2 Ağustos Roman Soykırımı’nı Anma Günü: Bir Daha Asla, Soykırım”. *Gazete Duvar Dibi*, 8(54). ss. 8-9.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji, İrk, Etniklik, Göç*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Goffman, E. (2017). *Kamusal Alanda İlişkiler Toplu Yaşamın Mikro İncelemeleri*. (Çev. M. F. Karakaya). Ankara: Heretik Yayınları.
- Hammarberg, T. (2012a). *Avrupa’da İnsan Hakları*. (Çev. A. Ekmekçi). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hammarberg, T. (2012b). *Avrupa’daki Romanların ve Gezginlerin İnsan Hakları Raporu*. <https://rm.coe. int/avrupa-daki -romanlar-n -ve->

gezinlerin-insan-haklar-rapordan-al-nt-lar/1680792eb8 (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2022).

- Hisarlıoğlu, F. (2019). “Toplumsal Güvenlik”. *Güvenlik Yazuları Serisi*, 29.
- Haser, D. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Soğuk Savaş Sonrası Dönem Güvenlik. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İHEB, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. (1948. <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2021).
- İHA, İhlas Haber Ajansı. (22 Temmuz 2013). *Bursa Güneştepe Mahallesi'nde Gerginlik Yaşandı*. <https://www.haberler.com/bursa-da-merkez-osmangazi-ilcesi-ne-bagli-4855834-haberi/> (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2021).
- İlhan, S. ve Fırat, M. (2017). “Bir İnşa Süreci Olarak Çingenelik: Kuramsal Bir Çözümleme”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2). ss. 265-276.
- İrkörücü, S. (2019). Yirmi Birinci Yüzyılda Deniz Güvenliği Kavramının Kopenhag Okulu Güvenikleştirme Yaklaşımı Çerçevesinde Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köksoy, F. (2019). “Avrupa Birliği'nin Azınlık Politikaları Çerçevesinde Fransa'da Romanlar: Nicholas Sarkozy Dönemi”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 34. ss.97- 112.
- Mcsweeney, B. (1999). *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Okely, J. (1983). *The Traveller-Gypsies*. London: Cambridge University Pres.
- Özateşler, G. (2016). *Çingene Türkiye'de Yaftalama ve Dışlayıcı Şiddetin Toplumsal Dinamiği*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Özbek, T. (2015). *Manisa Selendi İlçesindeki Linç Girişimi Sonrasında Başka İlçelere Sürülen Romanların Ekonomik Ve Psikolojik Durum Tespiti Araştırma Raporu*. Ankara: Roman Hakları Derneği.
- Özmete, E., Yıldırım, H., Duru, S. (2018). “Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik

Çalışması”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Göç Özel Sayısı 1*. ss.191-209.

Resmi Gazete. (1934). [https:// www.resmigazete.gov.tr /arsiv/ 273 3. pdf](https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf) (Erişim: 6 Ocak 2021).

Akdemir, Ş. D. (2015). *Ayrımcılıkla Mücadele: Çingenelere Yönelik Ayrımcılık Kapsamında Pozitif Ayrımcılık Uygulamalarına Eleştirel Bir Yaklaşım*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tıraş, M. (2013). *Romanlara Uygulanan İnsanlık Dışı Linç Kültürü*. [https:// www. duzceyerelhaber.com/ mehmet-tiras/36208 -romanlara-uygulanan-insanlik-disi --linc- kulturu](https://www.duzceyerelhaber.com/mehmet-tiras/36208-romanlara-uygulanan-insanlik-disi--linc-kulturu) (Erişim Tarihi: 9 Kasım 2021).

Toktay, M. (2014). *Türkiye Eğitimde Romanlara Yapılan Ayrımcılığa Karşı Mücadele Ediyor*. [http:// www.sifirayrimcilik.org /2014/04/ turkiye-egitimde -romanlara-yapilan-ayrimciliga- karsi-mucadele-ediyor/](http://www.sifirayrimcilik.org/2014/04/turkiye-egitimde-romanlara-yapilan-ayrimciliga-karsi-mucadele-ediyor/) (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2021).

AI, Uluslararası Af Örgütü Raporu. (2010). *Dünyada İnsan Haklarının Durumu*. [https:// www.amnesty.org/en/wpcontent/ uploads/ 2021/ 06 / pol 100012010 tr.pdf](https://www.amnesty.org/en/wpcontent/uploads/2021/06/pol100012010_tr.pdf) (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2021).

Uzpeder, E., Danova, R. S., Özçelik, S., Gökçen, S., (2008). “Eşitsiz Vatandaşlık: Türkiye Çingenelerinin Karşılaştığı Hak İhlalleri”. (Der. E. Uzpeder vd.). *Biz Buradayız: Türkiye’de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi*. Edirne: Edirne Roman Derneği. ss. 53-109.

Vardar, N. (2013a). *Linç Bugün de Devam Etti, Romanlar Evleri Terk Etti*. “[https:// m.bianet.org/ bianet /toplum/ 149776-linc-bugun-de-devam-etti-romanlar-evleri-terk-etti](https://m.bianet.org/bianet/toplum/149776-linc-bugun-de-devam-etti-romanlar-evleri-terk-etti) (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Vardar, N. (2013b). *Romanlar Sürgünden Korkuyor*. [https://m.bianet.org/bianet /toplum /148719 - romanlar-surgunden-korkuyor](https://m.bianet.org/bianet/toplum/148719-romanlar-surgunden-korkuyor) (Erişim Tarihi: 26 Aralık 2021).

Waewer, Ole (2008). “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18). ss.151-178.

Walsh, C. and Krieg, B. (2007).“Roma Identity: Contrasting Constructions”. *Canadian Ethnic Studies*, 39(1-2). ss. 169-186.

Zafer Gazetesi. (3 Aralık 1950). *Bulgar Hududu*. <https://tam-metni.nasil-yazilir.com/2020/05/3-aralk-1950-zafer.html> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2022).

Extended Abstract

Based on Copenhagen School's understanding of security, this study aims at examining the perceptions and policies regarding Romani people in Europe and Turkey. The study argues that identity poses a security problem in many societies. Prejudices developed against certain identities make these identities a security problem. The Romani people constitute one of the most prominent identities in the world in this regard. The investigation of policies implemented against the Romani people because of their identity in Europe it shows that they have faced problems such as genocide, exile, displacement, sterilization, discrimination and exclusion. Some of these practices still exist in some European countries today. There has also been a security-based perception of the Romani people identity in Turkey. Although this perception has turned into exclusionary policies occasionally, Romani people have not faced a systematic genocide and inhumane treatment such as sterilization in Turkey. Especially with the Romani Initiative started by the government in 2009, the obstacles to the Romani people for benefiting from public services have been removed. This paved the way for Romani people to take part in politics and public institutions as well as civil society.

The ethnic identity of Romani people is one of the politicized collective identities that are considered dangerous for social security in Europe. The sense of discrimination and hatred towards Romani people has been common in Europe since ancient times. Especially during the World War II, under the Nazis' rule in Germany, the Romani people were exterminated and persecuted because they were seen as an inferior race and dangerous for the existence of the state and German society. The Romani people continued to live the same fate as their previous situation even after the Second World War not only in Western Europe, but also in Eastern Europe and the USSR. Romani people continued to be subjected to great oppression even under the rule of socialist regimes even though these regimes claimed to bring equality for everybody. In France, the Government took a decision in 2010 to deport Romani people who came to France from EU countries. With this decision, the Romani people community, which was considered guilty as a whole, was accepted as a threat to public security.

Turkey is no exception when it comes to identity and security in the context of Romani people community. Romani people are defined dangerous in Turkish Settlement Law adopted in 1934. In this law, they are included in the same classification with anarchists and spies. For many years, governments and opposition parties, both in the parliament and in different platforms, repeated this perception against Romani people. In 2006, a new regulation was made in the Settlement Law and the articles presenting negative image against Romani people were completely removed from.

However, the exclusionary and stigmatizing attitude towards the Romani people community still remains in Turkish society. The negative perception, which is attributed to the entire Romani people community, is inherited to future generations by renewing itself through superstitions and stereotypes.

The perception in different societies against the Romani identity have paved diverse attitudes and even crimes, as in the case of Nazi Germany, to an entire community. The collective image against Romani people is not stemmed from personal experiences, however, is originated from a prejudice which has been reproduced collectively through sayings, discourses and proverbs which degrade and humiliate them.

The United Nations Universal Declaration of Human Rights of 1948 declares that all human beings are born free, dignified and equal in all rights just because they are human, without any discrimination, and it is declared that rights and freedoms are guaranteed in the name of all humanity. In local laws and constitutions of the EU countries as well as that of Turkey all citizens are defined equal. However, when it comes to Romani people, there are deep prejudices against a community in both Turkey and EU countries.

Given all these, this article focuses on three points. First of all, the relationship between identity and security is discussed with a theoretical framework developed by the Copenhagen school. It goes to argue how an identity is collectively associated with the problem of security. Secondly, the problem of discrimination and exclusion against Romani people in Europe is discussed. The article presents practices and policies, applied against Romani people, in different European countries from past to present. Thirdly, the situation of the Romani people in Turkey is elaborated in the study. It is indicated how the intertwined relationship between identity and security manifests itself not only in the rules of the country but also in the cultural level. It argues that even though everyone is defined as equal in law, some people continue to be discriminated against and excluded because of their identities.